

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

ПОЛІТЕКОНОМІЯ ОЛІГАРХІЧНОЇ ЕКОНОМІКИ

25 квітня 2013 р. у Тернопільському національному економічному університеті відбулося засідання “круглого столу”, організоване кафедрою економічної теорії. Метою його проведення було обговорення широкого кола проблем, пов'язаних із функціонуванням олігархічної моделі економіки та специфікою її становлення в Україні.

З науковими повідомленнями та у дискусіях на засіданні “круглого столу” виступили: **З.-М. В. Задорожний**, д. е. н., професор, проректор з наукової роботи, **В. В. Козюк**, д. е. н., професор, завідувач кафедри економічної теорії, **В. І. Гринчуцький**, д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки підприємств і корпорацій, **О. М. Сохацька**, д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародного менеджменту та маркетингу, **Т. О. Кізима**, д. е. н., професор, **М. В. Чирак**, **О. І. Заклекта**, **Т. І. Вергелес**, **М. М. Фаріон**, **П. М. Сем'янчук**, **О. В. Длугопольський**, **О. Я. Лотиш**, **І. М. Карп**, **О. П. Шиманська**, доценти кафедри економічної теорії, **В. М. Хопчан**, доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій, **А. К. Пода**, старший викладач, та **І. М. Чирак**, **Ю. П. Івашук**, аспіранти. У роботі “круглого столу” також взяли участь студенти першого курсу групи ЕТ-11, які навчаються за напрямом підготовки “Економічна теорія”.

Керівник “круглого столу” професор **В. В. Козюк**, відкриваючи засідання, запросив до слова д. е. н., професора, проректора з наукової роботи **З.-М. В. Задорожного**, який привітав учасників круглого столу і наголосив на важливості проведення таких заходів, які не лише свідчать про інтерес до проведення наукових досліджень, а й дають можливість обговорювати та вирішувати актуальні економічні проблеми. Процеси глобалізації вносять зміни в економіку кожної країни і на сьогодні в Україні сформувався своєрідний тип економічної системи, який науковці визначають терміном “олігархічна економіка”. На відміну від колишніх постсоціалістичних країн Східної Європи, які змогли забезпечити відповідний економічний розвиток і соціальний захист свого населення, в Україні й надалі продовжує поглиблюватися майнове розшарування суспільства: з одного боку, олігархи, які володіють значною часткою власності в країні та мають вагомий вплив на державні органи влади, а з іншого – населення, 80% якого, згідно зі стандартами ООН, перебуває за межею бідності. І тому, на думку З.-М. В. Задорожного, науковцям, виходячи з ситуації, що склалася, вкрай необхідно виробити пропозиції щодо майбутнього розвитку української економіки.

Професор **В. В. Козюк** у своєму виступі наголосив на тому, що розробка шляхів майбутнього розвитку економіки України має ґрунтуватись на розумінні специфіки реальної моделі економіки, а не ідеалізованої, яка відображена у підручниках. Доповідач звернувся до тлумачення дефініції “олігархія”, яку насамперед слід розуміти як владу небагатьох, тобто владу, яка концентрується в руках певної групи осіб і використовується ними у власних інтересах. Поняття “олігархії”, яке виникло в Античній Греції, стосувалось політичної системи, ефективного політичного устрою, за якого влада окремих осіб розглядалась кращою альтернативою демократії (Платон, Арістотель). Подальший розвиток ідеологія олігархізму отримала з виникненням “теорії еліт”, в рамках якої Р. Міхельс (1911 р.) ввів “залізний закон олігархії”, який доводить, що в

складно організованих ієрархічних соціальних системах рано чи пізно з'являється тенденція до концентрації влади, оскільки демократичні способи її організації з часом втрачають свою еластичність, гнучкість та ефективність. У такому тлумаченні олігархії вбачається чітке зосередження не на дослідженні олігархічної моделі економіки, а на дослідженні олігархічної моделі в контексті утворення складних соціальних організацій, де йдеться про процеси ефективного управління і варіанти забезпечення ефективного розподілу влади.

Доповідач висловив низку припущень щодо того, як співвідноситься між собою тенденція до олігархізації, яка визначена дією “залізного закону олігархії”, з тим, як функціонують і взаємодіють соціальні системи і якою, за даних умов, є роль конкурентних ринків. Якщо соціальні системи у своєму розвитку, від простого до складного (за Г. Спенсером), тяжіють до ендогенної ієрархічності, то процес її утворення можна вважати надісторичним явищем, а тенденцію до олігархізації – неминучою. З іншого боку, проблема надісторичності є дискусійною, оскільки з точки зору чистої теорії мережева модель організації соціуму є достатньо потужною альтернативою виокремлення ієрархій та способом гальмування процесу олігархізації. Як об'єктивні обмежувачі функціонування олігархічної моделі можуть бути насамперед інститути, які апіорі виконують роль бар'єрів у процесі зловживання ієрархіями, а також ефективні ринки, які мають протидіяти вияву “залізного закону олігархії” у сфері економіки, забезпечивши через механізм ринкової конкуренції більш адекватний процес розподілу ресурсів і економічної влади.

Характеризуючи змістовий рівень проблеми, доповідач наголосив на тому, що основними ознаками олігархічної моделі економіки є: концентрація економічної влади в руках декількох груп людей; максимізація активів, а не частки ринку, як це передбачає традиційна мікроекономічна чи інституціональна модель. Традиційно в будь-якій економічній теорії економічна влада асоціюється з ринковою часткою, яка еквівалентна максимізації ринкової влади. В олігархічній моделі економіки ситуація інша – саме максимізація активів приводить до концентрації економічної влади, “викривлення” процесу алокації ресурсів в економіці загалом, що згодом екстраполюється на політичну систему. Володіння активами в значних і концентрованих обсягах дає змогу впливати на політичні рішення в масштабах, які вказують на приватизацію політичних інститутів. Концентрація активів призводить до монополізації ринків. Вони підсилюють один одного і “цементують” виникнення інертної та регідної економічної системи, зорієнтованої на ренту, що привласнюється малою групою осіб.

Характеризуючи ознаки сучасної олігархічної економіки, професор **В. В. Козюк** продемонстрував рейтинги десяти найбагатших людей США, Китаю, Росії та України за станом на 2012 р. (із відповідним зазначенням їх статків у млрд. дол. США), в яких чітко простежуються відмінності щодо джерел формування активів та рівнів диференціації доходів. Бізнес жодного з багатіїв США та Китаю не пов'язаний з сировинним експортом, добувною промисловістю чи володінням активами у секторі низькотехнологічних укладів, тоді як 2/3 олігархів Росії залишаються власниками найбільших сировинних російських компаній, а прізвища зазначених український олігархів асоціюються винятково з експортом сировини. Масштаб досліджуваної проблеми наочно демонструють статки найбагатших людей у відношенні до ВВП країни: США – 0,02%, Китай – 0,9%, Росія – 6,8%, Україна – 18,8%. Сучасними виявами, симптомами і наслідками олігархізації економіки України є її сировинна орієнтація, а також “консервація” структурної відсталості та бідності.

Всебічне вивчення феномена олігархічної економіки передбачає поєднання чотирьох напрямів його наукового осмислення: політекономічного, макро-, мікроекономічного та інституціонального. Зокрема, політико-економічний зріз досліджуваної проблеми ґрунтується на тому, що сумнівна легітимність набуття активів призводить до потреби захисту прав власності, які виключають адекватне функціонування правової системи. Ті, хто набув активи і має сумніви в легітимності цього, прагне захистити останні через поширення процесів “приватизації” політичних інститутів, які гарантують права власності. Оскільки олігархічна модель є рентоорієнтованою, відповідно можливості одержання ренти та спроможність її максимізувати перманентно потребують певного політико-інституціонального захисту. Окрім цього, захист від тиску з боку конкуруючих груп у середовищі зруйнованої системи цінних сигналів і механізмів ринкової алокації ресурсів підвищує значимість “володіння” інституціями влади. “Приватизація” інститутів відбувається насамперед шляхом прямої участі у політичних партіях, а також через контроль за засобами масової інформації (для функціоналізації “інформаційного кілерства” і нейтралізації потенційних конкурентів) та “приватизації” системи судочинства і правоохоронних органів. Використання того чи іншого напрямку “приватизації” інститутів пов’язане з проблемою оптимізації вибору: “Що дешевше – “привласнити” партію, контролювати інформаційний простір чи приватизувати судочинство і правоохоронну систему?”.

Незважаючи на широкі можливості поширення, олігархічна модель у сучасному суспільстві демонструє ознаки нестабільності, спричиненої наявністю конфлікту з громадянським суспільством. Опір олігархічній моделі економіки спровокований її дистрибутивним характером, знищенням конкурентного середовища, виникненням політичних бар’єрів входження в галузь (ринок), асиметричними фіскальним тиском та інституціональним тягарем. З огляду на це, самозбереження олігархічної моделі потребує забезпечення контролю за демократією, або створення її видимості, роздмухування суспільного протистояння шляхом вигадування міфів та впливу на архетипи політичної свідомості для існування панівної фракції виборців, які перманентно будуть дезорієнтованими. Отже, інвестиції в “приватизацію” політичної та правової систем в олігархічній моделі розглядаються як найпростіший варіант забезпечення конкурентних переваг. Внаслідок реалізації зазначених практик у межах формальних інститутів демократії починає формуватися не політична модель суспільного консенсусу, а політично легітимізована модель олігархічного консенсусу.

З точки зору макроекономічного аналізу олігархічна модель, зокрема української економіки, у тому вигляді, в якому вона формується на пострадянському просторі, має винятково сировинний характер. Її експортна орієнтація відображає простий спосіб забезпечення вивозу капіталу зі створенням видимості завантаженості виробничих потужностей. Інтерес олігархів до експортної галузі зумовлений не лише можливостями вивозу капіталу, а й набуттям політичних вигод усередині країни. Олігархічна модель завжди орієнтуватиметься на примітивні технологічні уклади та низький рівень людського капіталу. Низька якість людського капіталу дає змогу краще маніпулювати суспільством через міфи та вразливість до них з боку масової свідомості. За такої моделі інвестиції в технології недоцільні, оскільки вартість фірми визначає заволодіння активами, а брак легітимності власності на них робить інвестиції ризикованими. Вибір інструментів макроекономічної політики за умов олігархічної моделі економіки чітко позиціонується залежно від двох основних факторів: того, хто домінує в групах впливу, – експортери чи імпортери, та яка роль валютного курсу в підтриманні політичного

рейтингу. Інструментами макроекономічної політики у стимулюванні розвитку олігархічної економіки за умов домінування експортерів є зниження курсу валюти, повернення ПДВ, надання бюджетних субсидій та податкових преференцій, а також зниження мінімальної заробітної плати. У разі посилення значимості впливу імпортерів, що співвідноситься з уявленнями про фіксований курс як вияв макроекономічної стабільності, конфігурація інструментів економічної політики змінюється: здійснюється контроль за ринками капіталу, відбувається раціонування кредитів через фінансово промислові групи, забезпечується акселерація фіскальних диспропорцій для компенсації втрат внаслідок утримання від девальвації.

У разі розгляду мікроекономічного зрізу бізнес-практик олігархічних систем справедливим вбачається насамперед факт відсутності необхідності здійснення інвестицій в інновації, які витісняються інвестиціями у “приватизацію” політичної системи. Окрім цього, відбувається орієнтація у напрямку створення (для моделі сировинних виробників з експортною спеціалізацією) вертикально-інтегрованих структур, які не лише найповніше монополізують ринок, а й забезпечують можливості інтерналізованого та екстерналізованого (пов’язаного з офшорним бізнесом) трансфертного ціноутворення. Наступна бізнес-практика, яка властива для олігархічних систем, пов’язана з інвестиціями в захоплення активів, які, з одного боку, мінімізують ринкову вартість усіх решти бізнес-структур, а з іншого – підвищують вартість олігархічних бізнес-структур та їх політичну вагу. У цьому разі монополізація ринків та ціноутворення зорієнтовані на такий рівень ренти, який давав би змогу покривати ризикові інвестиції в “придбання” політичних інститутів та політичну “ліквідацію” конкурентів. Ще одна характерна бізнес-практика олігархічних систем полягає у спрощенні виробництва та використанні примітивних технологічних укладів, які компенсують потенційний тягар трансакційних витрат, що можуть виникнути внаслідок перерозподілу активів.

Інституціональний зріз дослідження олігархічної моделі економіки, на думку професора **В. В. Козюка**, акумулює низку проблем, насамперед пов’язаних з тим, що “приватизована” політична система спричинює непомірний тягар трансакційних витрат для усіх економічних агентів, які не належать до олігархічних груп. У результаті зміни ринкової вартості фірм та зникнення системи цінових сигналів виникає нова модель алокації ресурсів, яка ґрунтується на можливостях самопідтримування утвореної олігархічної моделі. Захист прав власності перетворюється на політичний проект, доповнений офшоризацією та втечею капіталу. Виникають неформальні інститути ієрархій, які переводять захист інтересів олігархів у напівавтоматичний режим. Функціонування формальних інститутів спотворюється до рівня, за якого відбувається їх інструментальне підпорядкування з непрямыми компенсаціями у вигляді можливостей застосування сили щодо “третьох” осіб.

На завершення виступу професор **В. В. Козюк** наголосив, що вищезазначене дає змогу окреслити кілька варіантів розвитку моделі олігархічної економіки в аспекті українських реалій. Перший з них полягає у диверсифікації бізнесу внаслідок підвищення чутливості до зовнішніх шоків. Експортна орієнтованість бізнесу, яка зазнає глобального конкурентного тиску, провокує необхідність виведення капіталу зі старих галузей у ті, які в сучасних умовах демонструють потенціал до зростання. Другий варіант – настання повного колапсу політико-економічної моделі внаслідок радикальних змін. І третій – пов’язаний з інституціональною динамікою на основі шоків відносних цін (за Д. Нортон).

Виступ керівника “круглого столу” продовжив д. е. н., професор **В. І. Гринчуцький**,

який здійснив короткий огляд еволюції типів економічних систем, наголошуючи на тому, що розуміння глибинного змісту та проблем функціонування олігархічної моделі економіки неможливе без усвідомлення важливості виділення у предметі розгляду історичного та політичного аспектів. Олігархічні групи у тій чи іншій формі існують у більшості країн, де економіка базується на приватній власності, однак відмінності між країнами, на думку професора **В. І. Гринчуцького**, насамперед полягають у мірі політичного домінування олігархічних груп, що й підтверджують українські реалії. Кланово-олігархічні групи в Україні за своєю суттю є групами фінансово-економічних інтересів “у законі”. Кожен клан – це політико-економічне угруповання, в якому економічні ресурси використовуються для розширення політичної влади, а остання, у свою чергу, – для подальшого посилення економічної могутності. Професор **В. І. Гринчуцький** зазначив, що збереження олігархічної моделі знижує конкуренто-здатність суспільства, стримує можливості розвитку людського капіталу та загрожує остаточному перетворенню України на периферійну та відсталу країну світу. З огляду на це проблеми олігархічної економіки потребують ґрунтовного вивчення, що зумовлює значимість “круглого столу”.

До дискусії долучилась д. е. н., професор **О. М. Сохацька**, яка зосередила увагу на аналізі ринку фінансового капіталу, стверджуючи, що фінансові “бульбашки” стають могутнім економічним важелем доходів олігархічних груп. Джерелом останніх є праця в реальному секторі економіки, перш за все, слаборозвинених країн. Економіки розвинених країн, і насамперед США, перестали базуватися на реальному капіталі і перетворюються на країни, які втрачають індустріальний сектор економіки. Зокрема, частка обсягу промислового виробництва у ВВП США становить лише 11%. Переважаючими в економіці стають фінансові послуги, збільшується частка банківських працівників, страхових агентів, біржових маклерів, тобто тих, які зайняті у фінансовій сфері. Для сучасної моделі світової економіки характерним є перетворення промислового, торговельного та фінансового капіталів у фіктивну частину банківського капіталу, яка зосередилася на фондовому ринку у вигляді похідних цінних паперів, зокрема деривативів, які існують переважно в електронному вигляді. Саме капітал, який набуває вигляду “фінансових бульбашок”, є найбільш прибутковим, нічого не створює і не може створити, але фактично став “володарем світу”. З огляду на те, що спекулятивний капітал перетворює гроші на ринкові активи, лавиноподібні фінансові операції приводять до отримання прибутку від зміни ціни. Це можна характеризувати як форму вияву сучасної олігархічної структури економіки розвинутих країн світу. Олігархи фактично є суб’єктами фінансового бізнесу і не підпадають під визначення “підприємці”. Тому в цих структурах не можна очікувати інноваційного підприємництва і спрямування на одержання підприємницьких прибутків. Природне ж прагнення до максимізації прибутків олігархи задовольняють, як правило, не економічними, а політичними методами, завдяки проникненню у владу.

Доцент **М. В. Чирак** у продовження дискусії зацентрував увагу на формах роздержавлення та приватизації в Україні, які сприяли створенню олігархічних структур. Зокрема, він виділив декілька способів первинного нагромадження капіталу в Україні, відмінних від цього процесу в інших країнах світу. Одним з них є доступ до перерозподілу державної власності, який мала політична і економічна еліта (директори державних підприємств). Унаслідок процесів приватизації більшість громадян України мають ілюзорну власність, оскільки дивідендів на акції підприємств як не отримували, так і не отримують. Серед інших способів первинного нагромадження капіталу доцент

М. В. Чирак виокремив використання коштів організацій, що припинили своє існування на колишньому пострадянському просторі (КПРС, ВЛКСМ), розкрадання державного бюджету, захоплення чужої власності, грабунки, рекет, корупцію. Відстоюючи власні інтереси, впливові корумповані посадові особи, політики приймають закони, які сприяють реалізації їх власних інтересів, однак представляють це як дії в інтересах держави та українського народу. Ще один аспект проблеми полягає в тому, що олігархія може існувати та існує на пасивній соціальній базі, яка дає змогу зберегти монополізовану як економічну, так і політичну владу. Громадянське суспільство не навчилось контролювати владу, а владі нічого не залишилось, як “віддати себе на поталу” бізнес-проектам. З огляду на те, що політика перетворилась на своєрідну форму економічної діяльності, стала вигідним бізнесом, відбулося ототожнення політичної та економічної систем. Поза цим виміром опинився соціальний простір – слабе громадянське суспільство, для якого властиві процеси “тінізації” – відчуження людей від загального інтересу.

Продовжуючи дискусію, професор **В. В. Козюк** навів приклади окремих країн, в яких громадянське суспільство здатне формувати запити до влади стосовно того, як боротися з одержанням ренти, на відміну від нашої країни, в якій олігархічний режим визнає громадянське суспільство, надає громадським інституціям свободу дій, поки вони не загрожуватимуть авторитету олігархії. Нерозвиненість, байдужість, пасивність громадянського суспільства, його розпорошеність, нездатність до об’єднаних дій є тими головними чинниками, які заважають просуванню України у напрямку до становлення демократичного суспільства з європейською системою цінностей.

У своєму виступі доцент **О. В. Длугопольський** також зосередив увагу на проблемі неякісного соціального капіталу як однієї з головних для країн, що розвиваються, у контексті формування сприятливого інституційного середовища. “Триаду соціального капіталу” прийнято визначати через сукупність норм поведінки, довіри і мережевої діяльності. Соціальний капітал є сукупністю відносин, які зумовлюють дії, і ці відносини пов’язані з очікуваннями того, що інші економічні агенти виконуватимуть свої зобов’язання без застосування санкцій. Цю одночасну концентрацію очікувань і зобов’язань прийнято узагальнювати категорією “довіра” (чим більше зобов’язань нагромаджено в суспільстві, тим вищими є рівень взаємності і відповідно рівень соціального капіталу). Саме через соціальний капітал у суспільстві підтримується порядок на основі довіри, взаємоповаги, наявне врахування індивідами не тільки приватних, а й суспільних інтересів (своєрідна інституційна альтернатива державі, за допомогою чого здійснюється вклад в економічний розвиток у “горизонтальному напрямку”). Окрім того, від запасів соціального капіталу залежать ефективність функціонування формальних інститутів та якість державного управління (вплив на економіку у “вертикальному напрямку”). Соціальний капітал і формальні інститути взаємодоповнюють одне одного, оскільки мають вирішувати спільні завдання, а за достатнього запасу першого з них потреба в державному регулюванні значно скорочується (мінімальне застосування політико-адміністративного капіталу, пов’язаного із здатністю одних агентів регулювати доступ до ресурсів і видів діяльності інших). Найважливішою функцією соціального капіталу є захист формальних інститутів від їх нецільового використання (отримання приватної вигоди за суспільний рахунок). У цьому контексті особливим суспільним благом за умов демократії є підзвітність влади, а дієвий контроль суспільства над нею потребує існування такого типу соціального капіталу, як громадянська культура. Вперше звернув увагу на важливість

соціального капіталу для розвитку суспільства А. Токвіль, називаючи його “мистецтвом об’єднання”. Вчений порівнював особливості об’єднання у добровільні організації громадян у Франції та США (літературні та спортивні клуби, релігійні організації, профспілки, комітети боротьби з рабством, насильством у сім’ї тощо), вважаючи, що у США вони є більш поширеними та активними, а це не може не сприяти розвитку демократії. Завдяки розвитку соціального капіталу у США чимало соціальних послуг надаються недержавними організаціями, тоді як у багатьох європейських країнах їх забезпечення – виняткова компетенція держави. Відомий дослідник феномена соціального капіталу та його ролі в економічному розвитку Р. Патнем розуміє його як здатність об’єднати індивідів до колективних дій заради досягнення спільної мети, а одним із індикаторів його становища у суспільстві вважає “повагу до закону”. Серед великої кількості форм капіталу (економічний, виробничий, товарний, природний, людський, організаційний, символічний, культурний) саме для соціального більшою мірою властиві ознаки суспільного ресурсу, оскільки його основу формує мережа соціальних зв’язків, яка використовується для транслювання інформації, економії ресурсів, посилення довіри між партнерами, формування індивідуальної репутації та перетворення її на надбання суспільства, мобілізації ресурсів для реалізації суспільних проєктів, розповсюдження достовірної інформації між економічними агентами, взаємного навчання правил поведінки.

Упродовж 2008–2009 рр. масштабні дослідження соціального капіталу проводяться інститутом Легатум (Legatum Institute) за такими індикаторами, як рівень довіри; масштаби пожертв; ступінь розвитку волонтерства; поширення практики допомоги стороннім особам; соціальна підтримка близьких; розвиток інституту шлюбу; релігійність у суспільстві; соціальна згуртованість і взаємодія у сім’ї та громаді. Статистичні дані та результати опитувань узагальнюються в єдиний індекс розвитку соціального капіталу, який є складовою індексу процвітання (Legatum Prosperity Index). Найгірший стан розвитку соціального капіталу спостерігається у Пакистані (–5,1 балу у 2009 р. і –2,01 балу у 2011 р.), а найкращий – у Норвегії (+4,47 балу у 2009–2011 рр.). Якщо порівнювати темпи зміни соціального капіталу, то його істотне поліпшення відзначено у Пакистані (+3,09 балу), Аргентині (+0,74 балу), Мексиці (+0,73 балу), Китаї (+0,64 балу), Швеції (+0,6 балу), Україні (+0,59 балу) та Білорусі (+0,52 балу).

Погіршення соціального капіталу спостерігається насамперед у країнах з розвинутими економіками, де його рівень скоротився: на 0,73 балу у Швейцарії, на 0,58 балу в Угорщині, на 0,44 балу в Австрії, на 0,36 балу в Італії та на 0,12 балу у США. Це чималою мірою спричинила світова фінансово-економічна криза, яка “підірвала” довіру громадян не лише до державних і фінансових інститутів, а й до добродійної мотивації та взаємної підтримки. У країнах, які розвиваються, навпаки, рівень соціального капіталу зростає, що зумовлювалося не тільки його загальним низьким індексом, а й прагненням громадян знайти нові способи вирішення соціально-економічних проблем “в обхід” держави.

У своєму виступі аспірант **Ю. П. Івашук** наголосив на тому, що процес реалізації влади в Україні пронизаний зв’язками з олігархічними групами, що сприяє функціонуванню тіншового лобізму. Фінансово-промислові групи трансформувались у фінансово-політичні, або політико-економічні групи, для яких характерним є поєднання політичних, економічних та адміністративних складових. Українські представники великого бізнесу намагаються особисто лобювати власні інтереси у вищому

законодавчому органі, тому часто трапляються випадки, коли український лобіст поєднує в собі як замовника, так і виконавця. Сьогодні у складі Верховної Ради України представлений, за незначним винятком, практично весь спектр українського бізнесу. Таку ситуацію насправді можна зрозуміти так: навіщо покладатися на когось, платити виконавцям, якщо захищати та лобіювати власну справу можна своїми силами. Логічно, що у процесі обміну результатами економічної діяльності в усіх економічних агентів виникає природна потреба у забезпеченні захисту своєї власності.

Підсумовуючи роботу “круглого столу”, професор **В. В. Козюк** наголосив, що запропонована для дискусії тема відображає надзвичайно широке коло фундаментальних проблем, дослідження яких має важливе теоретичне і практичне значення, а також потребує поєднання зусиль науковців для створення нової парадигми економічної науки, яка б адекватно відображала процеси сучасної економіки олігархічних структур.

Учасники “круглого столу” загалом підтримали такі висновки і пропозиції:

– для оздоровлення національної економіки потрібно скасувати олігархічні привілеї шляхом переходу до непрямого урядового регулювання економіки, ввести громадський контроль за діями чиновників, привести податково-фіскальну систему у відповідність до цивілізованих норм громадянського суспільства, скасувати адміністрування цін і надання субсидій підприємствам, які перебувають на межі банкрутства, ввести ринкові методи монетарного рефінансування економіки, застосувати прозорі конкурентні методи розподілу держзамовлень, підрядів та ресурсів;

– запровадження ефективного законодавства щодо протидії рейдерству дасть змогу зупинити відкрите та приховане захоплення олігархами державних і приватних підприємств;

– введення кримінальної відповідальності за “парламентську корупцію” має розглядатися як основний момент модернізації влади.

Віктор Козюк

д. е. н., професор, завідувач кафедри економічної теорії
(Тернопільський національний економічний університет)

Оксана Шиманська

к. е. н., доцент кафедри економічної теорії
(Тернопільський національний економічний університет)